

د حقوقو د پراختیا نړیوال سازمان
International Development Law Organization
Organisation Internationale de Droit du Développement
سازمان بین المللی انکشاف حقوق

تاریخچه وکالت دفاع در افغانستان

ترتیب کننده: سیف الدین سهیل

Dec,2023

چکیده: در این مقاله در مورد تاریخچه وکالت دفاع در افغانستان از نقطه نظر اسناد تقنینی بطور مختصر بحث گردیده است که این اسناد تقنینی شامل چهار مورد می‌گردد: تعلیمات نامه وکالت دعوی، قانون تنظیم مدافعین، قانون وکلای مدافع و طرز العمل انسجام وکلای مدافع.

واژگان کلیدی: وکالت دفاع، وکیل مدافع، شرایط وکالت دفاع.

مقدمه: وکالت دفاع یکی از اصول محاکمه عادلانه بوده، یک رکن محاکمه عادلانه را تشکیل میدهد و همچنان یک بخش عمده در تامین عدالت میباشد، چنانچه قانون اساسی کشور در ماده (31) خویش برای هر شخص بدون تبعص و تمایز حق میدهد که برای دفع اتهام و اثبات حق خویش وکیل مدافع انتخاب کند و حتی برای کسانی که توان مالی گرفتن وکیل مدافع را نداشته باشند برای چنین اشخاصی وکیل مدافع مجانی از جانب دولت تعیین می‌گردد، بناً در موضوعات جزائی که سرنوشت اشخاص مظنون و متهم مورد بحث بوده اصل وکالت دفاع و وکیل مدافع اهمیت بسزائی خویش را دارد، زیرا که مظنون و متهم در حالت ظن و اتهام قرار دارد و تحت یک نوع فشار میباشد و نمیتواند با کمال آزادی از حقوق قانونی خویش دفاع نماید در چنین حالتی نیاز دارند تا وکیل مدافع انتخاب نماید از حقوق آن توسط وکیل مدافع منتخب در پروسه گرفتاری، تعقیب، تحقیق، اقامه دعوی و محاکمه دفاع قانونی نماید. در این مقاله در مورد سیر تاریخی و وظایف و مکلفیت های وکیل مدافع در تعلیمات نامه، مقررات و قوانین، بحث مختصر صورت گرفته است که تصریحات هر کدام از قوانین، مقررات و تعلیمات نامه ها را در مورد وکالت دفاع در افغانستان بحث خواهیم نمود.

تاریخچه وکالت دفاع در افغانستان

در این مقاله در مورد تاریخچه وکالت دفاع در افغانستان از نقطه نظر اسناد تقنینی بطور مختصر بحث گردیده است که این اسناد تقنینی شامل چهار مورد می‌گردد: تعلیمات نامه وکالت دعوی، قانون تنظیم مدافعین، قانون وکلای مدافع و طرز العمل انسجام وکلای مدافع میباشد، که هر کدام طی مباحث جداگانه بطور مختصر بحث می‌گردد.

مبحث اول: تعلیمات نامه وکالت دعوی

اساس و تهادب وکالت دعوی در افغانستان توسط تعلیمات نامه سال ۱۳۳۶ هـ ش در دوره محمد ظاهر شاه بجا گذاشته شده است. این تعلیمات نامه مشتمل به ۴۱ ماده بود که بتاريخ ۲۱ ثور ۱۳۳۶ هـ ش پاس گردید. در تعلیمات نامه مذکور از تعریف وکالت، انعقاد وکالت، شرط وکالت و ختم وکالت یادآوری گردیده است.

در تعلیمات نامه وکالت چنین تعریف گردیده است (وکالت یک انتقال صلاحیت مشروع است که شخص به دیگری در کدام کار صلاحیت خود را تفویض می نماید و او را قائم مقام خود می گرداند)

در تعلیمات نامه متذکره پیش بینی شده است، در چیزی که تصرف مؤکل جایز باشد در آن وکالت کردن را هم جایز دانسته است که چنین صراحت داشت (در چیزی که برای خود مؤکل جایز است تا در آن تصرف نماید وکیل گرفتن در آن نیز جواز دارد و در چیزی که تصرف آن شرعاً برای مؤکل جایز نباشد تفویض آن به دیگر جواز ندارد)¹

در این تعلیمات نامه وکالت دعوی در مورد انعقاد وکالت نیز یاد آور شده است که چنین صراحت دارد (برای انعقاد وکالت ایجاب و قبول طرفین (وکیل و مؤکل) ضروری است. قبول وکالت چنانکه صریحاً درست است، دلالت نیز صحت میابد)² باید گفت! تعلیمات نامه مذکور در مورد صفات وکیل مدافع صراحت داشت، به این مفهوم که وکیل باید دارای صفات ذیل باشد.³

1. دارای دپلوم و لیسانس شرعیات باشد، یا معادل آن در علوم شرعی معلومات داشته باشد.

2. به اصول نامه ها، اسناد و بلاخص از اصول و تعلیماتنامه ها و لوایح رسمی عدلیه معلومات داشته باشد.

¹ ماده دوم تعلیمات نامه وکالت دعوی شماره (41) سال 1336

² ماده نهم همان.

³ ماده سی و چهارم همان.

3. اخلاق مغایر عفت و امانت نداشته باشد.
4. به کدام جنحه و جنابیت محکوم نشده باشد.
5. شهرت بد نداشته باشد.
6. حد اقل سن ۳۰ ساله باشد.

قابل یادآوری است که در تعلیمات نامه مذکور در مورد ختم وکالت نیز پیش بینی شده بود، که وکالت در صورت های آتی خاتمه می یابد.⁴

1. فوت نمودن مؤکل.
2. انجام دادن وظیفه وکالت.
3. انجام یافتن وظیفه وکالت از طرف خود وکیل.
4. فوت شدن وکیل یعنی وارث وکیل قائم مقام مورث خود شده نمیتواند.
5. جنون مؤکل در وکالت دعوی با اندازه یک ماه.
6. در صورتیکه وکیل خود را عزل نماید.

مبحث دوم: قانون امور تنظیم مدافعین

به تعقیب تعلیمات نامه وکالت دعوی در سال ۱۳۴۳ هـ ش قانون امور تنظیم مدافعین بمیان آمد، که این قانون دارای ۵۰ ماده و ۷ فصل بوده است، در این قانون در مورد صلاحیت مدافع، درجه محاکم و کیفیت اشتغال به این شغل (وکالت) بیان شده است.

این قانون در مورد صلاحیت مدافع پیش بینی نموده، که چنین مشعر است (مدافع صلاحیت دارد که مطابق به احکام این قانون و سایر قوانین در تمام انواع محاکم از مؤکل خود دفاع کند).⁵

بعد از آن همین قانون در دوره اول حکومت امارت اسلامی با تبدیل کلمه دولت به امارت و زیادت و تنقیص بعضی جملات در ضمن ۵۴ ماده به همان شکل قبلی درج ریده رسمی شماره ۷۸۶ سال ۱۴۲۰ هـ ق به عین نام (قانون تنظیم امور وکلای مدافع) نشر شد.

مبحث سوم: قانون وکلای مدافع

قانون وکلای مدافع که در دوره نظام جمهوری طی فرمان شماره (۱۱۱) رئیس جمهور افغانستان مورخ ۱۳۸۶/۹/۴ توشیح گردیده، که در جریده رسمی شماره ۹۳۴ بتاریخ ۲۶/قوس/۱۳۸۶ بدخل پنج فصل و ۴۴ ماده می باشد نشر گردید.

که در این قانون تماماً امورات مربوط وکلای مدافع، حقوق، صلاحیتها و مسؤلیت های وکلای مدافع تسجیل گردیده است. این قانون حق تعیین وکیل مدافع را پیش بینی کرده که چنین مشعر است (هر شخص می تواند برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری ویا برای اثبات حق خویش وکیل مدافع تعیین کند)⁶

حتی برای اشخاص بی بضاعت در این قانون وزارت عدلیه مکلف شده است که در قضایای جنایی در هر مرحله از تعقیب عدلی مساعد حقوقی تعیین نماید.⁷

⁴ ماده چهل و یکم همان.

⁵ ماده اول قانون تنظیم مدافعین شماره (۱۹) سال ۱۳۴۳

⁶ ماده اول قانون وکلای مدافع شماره (۹۳۴) سال ۱۳۸۶

⁷ ماده سوم همان.

در قانون وکلای مدافع شرایط اشتغال به وکالت دفاع را پیشبینی کرده است که، کی ها میتوانند منحیث وکیل مدافع ایفای وظیفه نمایند؟ (افغان باشد، محکوم به جرم جنایت نه شده باشد، فارغ پوهنخی حقوق وشرعیات باشد، دوره ستاژ وکلاء را سپری کرده باشد...) ⁸

قابل یاد آوری است که در قانون متذکره موانع اشتغال به وکالت دفاع را بحث کرده است، که قضات، سارنوالان، صاحب منصبان اردو، پولیس، امنیت ملی، مامورین خدمات ملکی و کارکنان شاروالی ها، اعضای شورای ملی، شورای ولایتی و ولسوالی حین تصدی وظیفه. استادان پوهنخی حقوق وشرعیات، به موافقه پوهنتون و مساعدین حقوقی از این امر مستثنی اند. ⁹

...

درفصل سوم قانون مذکور حقوق و وجایب وکلای مدافع، درمورد مصونیت وکیل مدافع و دفتر آن، قرار داد وکالت، شرایط ایجاد دفتر وکالت، سوگند وکیل مدافع، لباس وکیل مدافع، موانع شهادت، موانع انتقال امتیاز، نداشتن حق وکالت در بعضی محاکم، نداشتن حق وکالت در بعضی قضایا، اطلاع از عواید انجمن به وزارت مالیه، را پیشبینی کرده است. ¹⁰

درفصل چهارم قانون وکلای مدافع احکام تادیبی، در مورد بررسی شکایات وارده علیه وکیل مدافع، مطالبه جبران خساره از وکیل، ممنوعیت استفاده از نام و امتیاز وکیل توسط شخص دیگر را بحث و پیش بینی کرده است. ¹¹

باید گفت که درمورد اهمیت و نقش بارز وکیل مدافع، فقره یکم ماده چهارم قانون وکلای مدافع متذکره و ماده دوم فرمان شماره (۱۱۱) رئیس جمهور، برای تنظیم و رهبری امور وکلای مدافع (انجمن وکلای مدافع) را به شکل مستقل و غیر دولتی پیش بینی کرده است.

مبحث چهارم: طرز العمل انسجام وکلای مدافع

انجمن مستقل وکلای مدافع افغانستان پس از تسلط امارت اسلامی بر افغانستان در ماه سنبله سال 1400 مصادف به 15 اکتوبر 2021 است در جمله بخش حقوقی و قضایی کشور افغانستان نیز از این تحول متأثر شد.

شورای وزیران امارت اسلامی در 24 عقرب سال 1400 با پیشنهاد عبدالحکیم شرعی سرپرست وزارت عدلیه برای انحلال انجمن مستقل وکلای مدافع افغانستان موافقت کرد.

پس از اعلام این تصمیم، 2 قوس 1400 افراد مسلح امارت اسلامی دفتر مرکزی انجمن مستقل وکلای مدافع افغانستان را تخلیه کردند.

سخنگوی وزارت عدلیه درباره وضعیت آینده وکلا گفت: «از این پس انجمن مستقل وکلای مدافع مستقل نیست و شامل وزارت عدلیه است و برای این انجمن سرپرست هم معرفی شده و کارهای دیگر هم جریان دارد».

طرز العمل انسجام وکلای مدافع، بر مبنای حکم شماره (215 ج 1) مورخ 1443/7/4 هـ.ق مقام رهبری امارت اسلامی افغانستان و بند 5 مصوبه شماره دهم مورخ 1400/8/24 هـ.ش کابینه امارت اسلامی افغانستان وضع گردید.

طرز العمل مذکور دارای شش فصل و پنجاه و هشت ماده می باشد، فصل اول احکام عمومی، فصل دوم اشتغال به وکالت دفاع، فصل سوم کمیسیون عالی وکلای مدافع، فصل چهارم حقوق و وجایب وکلای مدافع، فصل پنجم احکام تادیبی و فصل ششم احکام نهائی را در بردارد.

⁸ ماده ششم همان.

⁹ ماده هفتم همان.

¹⁰ مواد دهم، یازدهم، دوازدهم، سیزدهم، چهاردهم، پانزدهم، و شانزدهم همان.

¹¹ مواد بیست و هفتم، بیست و هشتم، بیست و نهم همان.

قابل یاد آوری است که در مورد نافذ و ملغی بودن قانون وکلای مدافع شماره (934)، منتشره 26 قوس سال 1386 در این طرز العمل چیزی تذکر به عمل نه آمده است اما عملاً قابل تطبیق نیست.

در این طرز العمل اهداف آن بطور ذیل بیان گردیده است:

1. انسجام امور مربوط به وکلای مدافع و طرز فعالیت آن.
2. ثبت، صدور و تجدید جواز نامه فعالیت وکلای مدافع.
3. تنظیم امور مربوط به حقوق و وجایب وکلای مدافع.
4. نظارت از فعالیت های وکلای مدافع.¹²

در ماده چهارم تذکر یافته است که:

هر شخص می تواند، برای دفع اتهام به مجرد گرفتاری و یا برای اثبات حق خود وکیل مدافع تعیین نماید.

شرایط اشتغال وکالت در این طرز العمل طور ذیل بیان گردیده است :

(1) شخصی به وکالت دفاع اشتغال ورزیده می تواند که واجد شرایط ذیل باشد:

1. داشتن تابعیت افغانستان.
2. عدم محکومیت به جرم جنایت.
3. داشتن سند فراغت از پوهنخی های حقوق یا شریعیات و یا بالاتر از آن از داخل و یا خارج کشور بعد از تایید وزارت تحصیلات عالی.
4. داشتن سند فراغت سناژ وکالت دفاع یا مرکز ملی آموزش حقوقی.
5. سپری نمودن موفقانه امتحان ورودی وکالت دفاع.
6. خانه پری و تکمیل فرم معلوماتی.

(2) شخصی که قبل از انفاذ این طرز العمل، جواز نامه وکالت دفاع را اخذ نموده باشد، در صورت تکمیل شرایط مندرج اجزای 1 الی 4 فقره (1) این ماده مکلف به سپری نمودن امتحانات ورودی وکالت دفاع نمی باشد.

(3) شخصی که حد اقل مدت سه سال را در رشته های مسلکی قضاء، خانونالی، و عدلیه طور بالفعل خدمت نموده باشد، از حکم جزء 4 فقره (1) این ماده مستثنی می باشد.

(4) حایز سند فراغت (معادل فوق بکلوریا) از مدارس عالی رسمی داخل یا خارج از کشور، علاوه بر شرایط مندرج اجزای 1، 2، 4 و 5 فقره (1) این ماده در صورتی به وکالت دفاع اشتغال ورزد که حد اقل سه سال تجربه عملی تحت نظر یکی از وکلای مدافع دارنده جواز نامه وکالت دفاع داشته باشد.¹³

در فقره (7) ماده هفتم در مورد شرایط وکالت دفاع توسط اتباع خارجی اشاره گردیده است که:

تبعه خارجی تحت شرایط ذیل می تواند در محاکم و سایر مراجع امارت اسلامی افغانستان در دعاوی مربوط به اشخاص حقیقی و حکمی خارجی از موکل خویش وکالت نماید:

1. دارای جواز اقامت در افغانستان باشد.

¹² ماده دوم طرز العمل انسجام وکلای مدافع منتشره ماه حمل 1401.

¹³ ماده هفتم همان.

2. دارای جوازنامه شغل وکالت دفاع از کشور متبوعه خویش باشد.

3. ذمت مالیاتی خویش را طبق احکام قانون ادا نموده باشد.

همچنان این طرز العمل در مورد موانع اشتغال وکالت صراحت دارد که اشخاص ذیل نمی توانند به وکالت دفاع اشتغال ورزند:¹⁴

1. قاضی، ژانوال، منسوبین وزارت های دفاع ملی و امور داخله، موظفین استخبارات، منسوبین وزارت ها و ادارات دارای تشکیلات نظامی، کارکنان کمیسیون های مستقل، شاروالی ها، تصدی ها و شرکت های امارتی و مختلط و سایر منسوبین امارتی حین تصدی وظیفه.

2. شخصی که به ارتکاب جنایت یا جرم رشوت و یا جرم اختلاس محکوم گردیده باشد.

3. شخصی که به حکم محکمه از وظیفه طرد گردیده باشد.

4. شخصی که مطابق حکم محکمه از اشتغال به وکالت دفاع محروم گردیده باشد.

حقوق و وجایب وکلای مدافع در مواد بیست و یکم و بیست و سوم مورد بحث قرار گرفته است که موارد مهم آن قرار ذیل است:

1. اقامه دعوی، دفع دعوی و اعتراض در پیشگاه محکمه و سایر مراجع ذیربط.

2. دفاع از حقوق موکل و اشتراک در مراحل کشف، تحقیق و محاکمه.

3. موکل با موکل، رایبه مشوره های حقوقی و اخذ حق الزحمه .

4. حفظ اسرار موکل، اجرای امور وکالت با صداقت و ایماننداری.

5. خود داری از هر نوع مساعدت حقوقی به جانب مقابل موکل، حفظ اوراق و اسناد موکل و استرداد آن بعد از حل مطلب.

6. خود داری از تبلیغات سوء علیه سایر وکلای مدافع.

7. اجتناب از عاریت دادن نام و عنوان دارالوکاله به سایر اشخاص.

8. تجدید جواز نامه مطابق احکام طرز العمل و رعایت قواعد سلوکی و سایر موارد دیگر مندرج طرز العمل انسجام وکلای مدافع.

نتیجه گیری:

وکالت دفاع یکی از ارکان محاکمه عادلانه را تشکیل میدهد و همچنان یک بخش عمده در تامین عدالت در نظام عدلی و قضائی است، بنابر داشتن اهمیت و جایگاه ویژه و تاثیرگذار برای تامین عدالت و حمایت از حقوق مظنونین و متهمین، در ادوار تاریخی در نظام تقنینی افغانستان در نظر گرفته شده است، بناء در این مقاله بطور مختصر در مورد تاریخچه وکالت دفاع در افغانستان از نقطه نظر اسناد تقنینی خاص در مورد مسلک وکالت اشاره گردید که شامل تعلیمات نامه وکالت دعوی، قانون تنظیم مدافعی، قانون وکلای مدافع و طرز العمل انسجام وکلای مدافع می باشد، بعد از سقوط نظام جمهوری و حاکم شدن نظام امارت اسلامی، بجای قانون وکلای مدافع، طرز العمل انسجام وکلای به عنوان آخرین اسناد تقنینی در بخش وکالت دفاع در افغانستان قابل تطبیق می باشد.

¹⁴ ماده هشتم همان طرز العمل.

منابع و مأخذ:

- تعليمات نامه وكالت دفاع شماره (41) منتشره 21 ثور 1336
- طرز العمل انسجام وكلاى منتشره حمل 1401
- قانون اساسى جمهورى اسلامى افغانستان شماره (103) منتشره 6 دلو 1382
- قانون تنظيم مدافعين (19) منتشره 17 دلو 1343
- قانونون وكلاى مدافع افغانستان (934) منتشره 26 قوس 1386